

wy fongen hawwe, 32 meter."

Twee potvistanen in de boekenkast en een schilderij aan de muur herinneren in zijn woning in Easter-nijtsjerk nog aan dat verleden. Op het schilderij prijkt de Willem Barendsz, met op de voorgrond vier pinguïns en op de achtergrond besneeuwde ijsbergen. „Dy haw ik doe kocht fan in meiwurker út Hollân, dy Hollânske jonges makken dat oan board”, vertelt Van der Veen. De tanden kapte hij zelf uit de kaak van een dode potvis. „It is ivoar, dat mochten wy eins net meinimme.”

Van der Veen was boerenarbeider toen hij in 1959 de kans kreeg mee te gaan op de walvisvaart naar de Zuidelijke IJszee. Een maat uit Eanjum was al een keer geweest. Veel mannen uit de buurt waagden de stap, in een kroegje in Ljussens werd er mondeling voor geworven. „Sy woe-ne graach Friezen hawwe, dat wiene, bealgjende stoere wurklju. En de skipper fan de Willem Barendsz, Klaas Visser, kaam hjir fan Skier-mûntseach. It like my wol wat.”

Het eerste jaar was Van der Veen mee als dekknecht, het tweede jaar als vleessnijder. Vier meter hoge ribbenkasten moest hij uitbenen. „It kaam oan op bealgje. Tolve oeren op en tolve oeren ôf”, vertelt hij. Hij hield er wel van. Beter dan de schaarse periodes dat er door ruig weer geen walvissen aangeleverd werden. „Dan sieten wy hiele dagen te kaarten, dêrfoar bist net sa fier fan hûs”, zegt Van der Veen, ook al omdat zijn loon deels samenhang met de grootte van de vangst.

„As ik de kâns krige, gong ik wer mei”, vertelt Van der Veen met vuur in zijn ogen. „Wêrom? Foar it aventoer.” Van der Veen was zo'n jaar zeven maanden van huis, en werkte daarvan vier maanden nabij de Zuidpool in het fabrieksschip. Vooraf bunkerden ze olie in Trinidad in Midden-Amerika en monsterden ze extra personeel in Kaapstad in Zuid-Afrika. „Plakken op 'e wrâld dêr'tst

'It ribstel gong mei de boat mei, ik krige it mes yn de donder'

oars nooit kaamst.”

De maanden op zee waren minder avontuurlijk dan het klinkt. „It wie fjouwer moannen lang wetter, iis en fisk. En deselde gesichten.” Diezelfde gezichten was waar hij tegen het eind van de trip het meest op uitgekeken was. Na twee expedities bleef hij thuis, op aandrang van zijn bezorgde moeder. Hij ging aan de slag

voor de Lauwerszeewerken en stichtte een gezin. Drie jaar later stopte de Nederlandse staat met de moderne walvisvaart, indirect vanwege internationale vangstbeperkingen die waren ingesteld vanwege overbevissing.

Gevaarlijk was de walvisvangst niet, vindt Van der Veen. „Och ja, ik ha ek in sûvenierke oerholden”, vertelt hij na enig doorvragen, wijzend naar de rechterkant van zijn heup en de vingers van zijn andere hand tien centimeter uit elkaar trekkend. Zijn collega sloeg tijdens het ribfileren „efkes mis” met het kolossale vleesmes, verhaalt hij. „Dat siet 'm gewoan yn it minne waar. It ribstel gong mei de boat mei, ik krige it mes yn de

donder. Allegear bloed yn de lears. In pear hechttings deryn en trochwurke, sa giet dat. Haha, in wike of fjouwer yn de syktewet, dat wie der net by.”

Volgens de maatstaven van onze tijd was de walvisvaart met de Willem Barendsz wel degelijk gevaarlijk. Ook in mentaal opzicht. Zelfdodingen kwamen er bovengemiddeld vaak voor. Ondertussen heeft Van der Veen een plastic zak vol - veelal zwart-witte - foto's tevoorschijn getoerd. Gevonden in het kastje onder de televisie („oh hjirre binne se allegear”). Hij pakt er een groepsfoto bij, met twintig mannen, op één na allemaal uit de Dongeradelen. Uit Dokkum, Nijewier, Wierum, dat soort plaatsen. Slechts een enkeling leeft nog.

„Dizze jongen hawwe wy doe ferspille by de Kanaryske eilannen”, vertelt Van der Veen bedrukt, terwijl hij wijst naar een jonge man met ontbloot bovenlijf en sigaret in de mond. „Ik haw de jûns noch mei him te filmen west op it dek, mar wy hawwe him nooit wer sjoen. It wie eïne oefening.” Wat de man (Jan Douma uit Ljussens) is overkomen is altijd een mysterie gebleven. Waarschijnlijk heeft hij zichzelf van het leven beroofd, denkt Van der Veen. „Mar ik wit it ek net.”

Van der Veen kon in elk geval goed tegen het zware, bloederige werk aan boord. Van stank, waar de walvissen berucht om zijn, was geen sprake. „Farsk fleis stjonkt net”, zegt hij. Aan boord konden de mannen (de partner van de dokter was de enige vrouw op het schip) eten wat ze wilden. Hollandse pot, stampot, was er in overvloed, vertelt Van der Veen. Met zijn maat stelde hij daarbovenop geregeld een stuk walvisvlees veilig. „De jonge walfisken, de kealen, kinst goed ite. Dêr seagen wy in moai stik fan ôf. Dat wie hartstikke lekker!”

Durk van der Veen toont een foto van hemzelf, staand voor een dode vinvis.

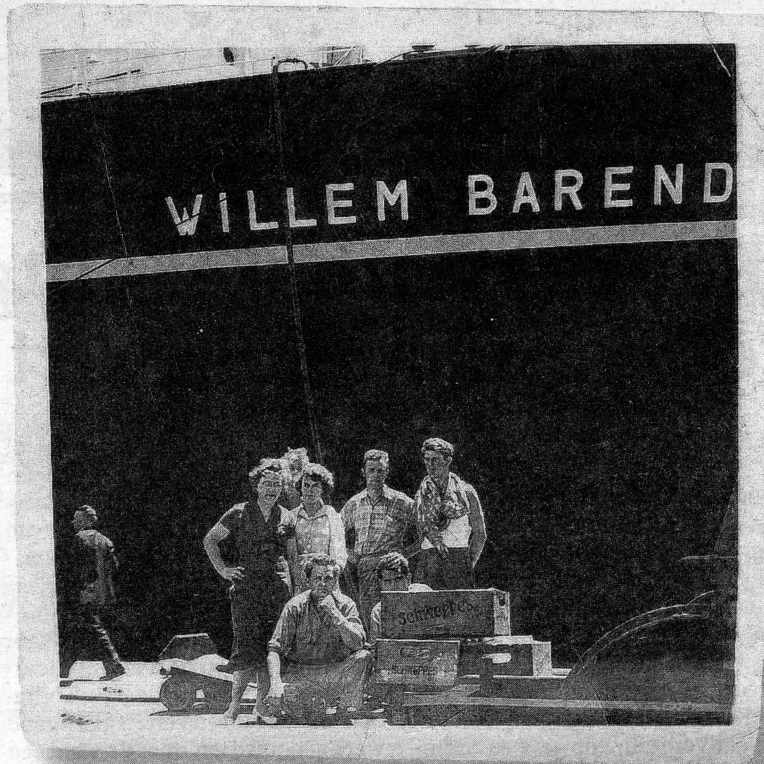
Nog handjevol walvisvaarders

Het aantal Nederlanders dat ter walvisvaart is gegaan slinkt hard. Anne-Goaitske Breteler schat dat er nog zo'n twintig tot dertig in leven zijn. De 27-jarige journaliste en antropologe uit Moddergat schreef vijf jaar geleden een boek over de walvisvaarders en maakte daar later een meerdelige podcast over. „Ik realiseerde me dat het de laatste kans was hun verhalen veilig te stellen. Ik denk dat ik inmiddels een stuk of vijftig oud-walvisvaarders heb gesproken.”

De moderne walvisvangst werd mede gefinancierd door de Nederlandse staat omdat er na de Tweede Wereldoorlog een groot tekort aan vet en olie was, vertelt Breteler. Roderij Vinke en Co voer met tien tot twaalf jagersschepen en het fabrieksschip de Willem Barendsz naar de Zuidelijke IJszee. Op de Willem Barendsz werden vanaf 1946 de gevangen walvissen ter plekke één voor één verwerkt. Van de walvistraan maakten ze margarine. „Dat was lang houdbaar.”

Breteler vreest dat er geen Friezen meer leven die op een jagersschip met harpoenen hebben gevaren. „Ik ken ze in elk geval niet. Cor Gransbergen van Ameland, die er het boek *Een walvis als boterham* over heeft geschreven, is 2,5 jaar geleden overleden.”

De hele maand september staat Theaterkerk Nes (Noardeast-Fryslân) in het teken van de walvisvaart. Met medewerking van Breteler is daar de tentoonstelling *De traanjagers* samengesteld en er is onder meer een lezing, een film met performance en een walvisvaarderscafé.

Durk van der Veen (staand rechts) staat in Amsterdam klaar voor vertrek naar de Zuidelijke IJszee. EIGEN FOTO